

ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ТА ОНТОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

ЛАБУНЬСКА С. В.

УДК 657.421.3

Лабунська С. В. Формування методологічної та онтологічної парадигм управління інноваційною діяльністю підприємства

На основі монографічного аналізу проведено уточнення засад формування парадигмальних положень дослідження проблем становлення та функціонування системи управління інноваційною діяльністю як складової системи загального менеджменту підприємства; проведено структурне декомпозирування парадигмальних положень за змістовними рівнями. Наведене авторське визначення поняття «парадигма прикладного економічного дослідження» та обґрунтовано особливості його застосування в наукових дослідженнях, присвячених проблемам ефективного управління інноваційною діяльністю підприємства.

Ключові слова: парадигма прикладного економічного дослідження, інноваційна діяльність, управління інноваційною діяльністю підприємства.

Табл.: 1. **Бібл.:** 13.

Лабунська Світлана Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, кафедра менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: svetlana.lab@gmail.com

УДК 657.421.3

Лабунская С. В. Формирование методологической и онтологической парадигм управления инновационной деятельностью предприятия

На основе монографического анализа уточнены основы формирования парадигмальных положений исследования проблем становления и функционирования системы управления инновационной деятельностью как составляющей системы общего менеджмента предприятия; проведена структурная декомпозиция парадигмальных положений по смысловым уровням. Приведено авторское определение понятия «парадигма прикладного экономического исследования» и обоснованы особенности его применения в научных исследованиях, посвященных проблемам эффективного управления инновационной деятельностью предприятия.

Ключевые слова: парадигма прикладного экономического исследования, инновационная деятельность, управление инновационной деятельностью предприятия.

Табл.: 1. **Библ.:** 13.

Лабунская Светлана Витальевна – кандидат экономических наук, доцент, докторант, кафедра менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: svetlana.lab@gmail.com

UDC 657.421.3

Labunskaya S. V. Formation of Methodological and Ontological Paradigms of Enterprise Innovation Activities

Based on the monographic analysis paper specifies paradigm of the research in sphere of formation and functioning of the innovation management as a component of overall management of the company. Paper describes a structural decomposition of paradigm on semantic levels. The author's definition of concept «paradigm of applied economic research» is proposed and particularities of this concept in research on the problems of effective innovation management are distinguished and discussed.

Key words: paradigm of applied economic research, innovation activity, innovation activity management.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 13.

Labunskaya Svetlana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Department of Management and Business, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: svetlana.lab@gmail.com

Сучасні умови господарювання як вітчизняних, так і зарубіжних підприємств характеризуються, з одного боку, подальшим прискоренням науково-технічного прогресу, який приводить до підвищення рівня технологічного укладу економік більшості розвинутих країн і викликає посилення конкурентної боротьби між виробниками на споживчому ринку. З іншого боку, економічне середовище діяльності суб'єктів характеризується нестабільністю та кризовим розвитком світової економіки, що спричиняє перерозподіл інвестиційних потоків світового капіталу та обмежує доступ до фінансових ресурсів. Таке становище обумовлює необхідність підвищення ефективності управління витратами підприємства, що спрямовуються на інноваційну діяльність, та ефективного використання його економічного потенціалу.

За сучасних умов, в економічних дослідженнях, що спрямовані на розв'язання проблеми організації

та управління системою інноваційної діяльності (СІД) підприємства, на всіх рівнях простежується явна відсутність єдності щодо концептуального осмислення питання, що свідчить про необхідність уточнення засад формування парадигмальних основ цієї проблеми. Процес формування наукової гіпотези управління СІД, а в її межах і управління витратами інноваційної діяльності на рівні онтологічного знання, потребує виокремлення основоположних принципів наукових парадигм дослідження, що мають бути застосовані при розгляді цього питання. При цьому слід зазначити, що обрання сучасної парадигми дослідження повинно ґрунтуватися на чіткому уявленні існуючих наукових методів та інструментів вивчення та прогнозування зміни та впливу економічного середовища на макро- та мікрорівнях на суб'єкт господарювання.

Незважаючи на наявність великої кількості прихильників плюралістичного підходу в обранні методоло-

гічних парадигмальних основ економічного дослідження, при проведенні прикладних наукових досліджень, у сучасній літературі бракує порівняльного аналізу щодо можливостей використання основних методологічних парадигм на рівні формування гносеологічного аспекту в теоретичній частині дослідження та особливостей його застосування в практичній площині.

Мета статті полягає в оприлюдненні підходів автора щодо формування гносеологічного підґрунтя розв'язання проблеми управління витратами інноваційної діяльності підприємства.

У сучасній методології наукових досліджень використовується багато визначень категорії парадигма. Найбільш відоме визначення цієї категорії запропоновано в роботі Т. Куна «Структура наукових революцій» [5, с. 27], наукову парадигму Т. Кун розглядає як сукупність досягнень, що визнаються протягом певного часового проміжку науковою спільнотою з означеної проблематики, як підґрунтя для подальших наукових та практичних досліджень, та є домінуючими, по відношенню до конкурентних теорій, напрямками наукових досліджень. У подальших дослідженнях Т. Кун доходить висновку, що існують певні історичні точки наукових досліджень, коли відбувається не тільки еволюційна, але й революційна зміна парадигм.

Розширюючи та конкретизуючи цей висновок, можна підсумувати дотримання Т. Куном позицій, за яких процес пізнання вважається відкритою динамічною системою, а значить, має біфуркаційні точки в своєму розвитку, на визначенні та прогнозуванні яких й потрібно концентрувати в увагу в сучасній науковій діяльності. Уточненню та поясненню визначення дефініції парадигми як методологічного підґрунтя будь-якого економічного дослідження присвячено праці багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, як то В. Базелевича [1], Т. Гайдай [2], В. Гейця, Г. Клейнера [3, 4], І. Лакотоса [6], А. Ляшенко [7], В. Пономаренко [8], В. Стюпіна [9], А. Ткача [10], А. Чухно [11], Ю. Хабермаса [12], Ю. Яковця [13] та інших.

Так, на думку І. Лакотоса [6] дослідницька парадигма містить «жорстке ядро», «заборонений пояс» та «негативну та позитивну евристику». Досить широко та неоднозначно тлумачить визначення парадигми Ю. Хабермас. На його думку, парадигма – це сукупність дослідницьких інтересів, яка виходить з сучасного когнітивістського способу наукового дослідження [12]. В. Стюпін, аналізуючи визначення парадигми [9], підкреслює, що під парадигмою слід розуміти тип раціональності, внутрішньої стратегії, підґрунтя науки. Ю. Яковец за парадигму визначає домінуючу систему ідей та теорій, що відтворюють певне бачення світу [13]. У своїх дослідженнях Т. Гайдай приходиться до висновку, що «...Парадигма – це прийнята науковою спільнотою теоретико-методологічна модель, зразок постановки і розв'язання наукових проблем. Вона становить певну метатеоретичну єдність і для певної спільноти вчених базується на спільних світоглядних, онтологічних і гносеологічних установках дослідників» [2, с. 63].

Серед сучасних вітчизняних вчених-економістів, на думку автора, найбільш точно визначення, з яким не можливо не погодитися, з точки зору гносеологічного процесу отримання нових економічних знань, наведено Ткачем А. А. Він підкреслює, що в широкому розумінні парадигму «... можна розглядати як концептуальну схему дослідження певних явищ, яку використовують на певному етапі розвитку науки й суспільства» [10, с. 49]. При цьому зазначимо, що наведене визначення потребує подальшого уточнення та поглиблення, з позицій структурування процесів отримання методологічного та онтологічного видів знання в ході прикладних економічних досліджень.

У своїй роботі [5] Т. Кун робить висновок, що ознакою сучасної парадигми не є її домінантність по відношенню до конкуруючих наукових теорій та не всі конкуруючі парадигми є несумісними. Останнє знаходить підтвердження у сучасному існуванні синергетичної, системної, інституціональної та інших методологічних парадигм економічних досліджень. У своїх дослідженнях розвитку економічної науки [2] Т. Гайдай робить висновок, що в цілому нові інтелектуальні течії в методології досліджень певною мірою вплинули на формування «нової методологічної традиції» в економічній науці. При цьому акцентується увага, що саме феномен міжпарадигмального синтезу збагачує розуміння сучасного економічного розвитку суспільства [2, с. 65]. У той самий час Г. Клейнер зазначає [4], що сучасний розвиток наукових теорій можна визначити як час «теоретико-економічного плюралізму», а основним завданням економічної науки стає подолання «своєрідного інформаційно-концептуального астигматизму».

Таким чином, слід констатувати, що на сьогоднішній день існує методологічна неоднозначність у розумінні та використанні терміну «парадигма», що, на думку автора, викликано, перш за все відсутністю методології структурного декомпозирування за змістовними рівнями тлумачення парадигми дослідження. З іншого боку, незважаючи на наявність великої кількості прихильників плюралістичного підходу в обранні методологічних парадигмальних основ економічного дослідження, при проведенні прикладних наукових досліджень, у сучасній літературі бракує порівняльного аналізу щодо можливостей використання основних методологічних парадигм на рівні формування гносеологічного аспекту в теоретичній частині дослідження та особливостей його застосування в практичній площині розв'язання проблеми ефективного управління витратами інноваційної діяльності підприємства.

Для більш обґрунтованого формування парадигмальної частини наукового дослідження автором пропонується розмежувати парадигми за рівнем знання, для отримання якого вони використовуються. Для цього проведено розмежування методологічних та онтологічних парадигм наукового дослідження. На думку автора, віднесення парадигм до загальнометодологічного рівня відбувається на підставі ознак, що наведено в *табл. 1*.

Співставлення рівнів парадигмального узагальнення в економічних дослідженнях

Парадигмальний рівень	Рівень наукових узагальнень	Науково-методична спрямованість	Сфера використання	Рівень варіативності
Методологічні парадигми	Система загальноекономічних законів, що пояснюють розвиток економічних відносин у суспільстві та можуть бути застосовані як підґрунтя при проведенні будь якого прикладного економічного дослідження	Визначення системи загальноекономічних законів, аксіом та припущень, які вважаються доцільними в застосуванні на будь якому рівні економічних досліджень	Загальні економічні процеси розвитку економічного укладу. Формування загальнометодологічних принципів та підходів прикладного дослідження	Низький
Онтологічні парадигми (парадигми прикладного дослідження)	Міжпарадигмальна система законів, які не містять взаємопротиріч та взаємовиключення, і можуть доповнювати один одного шляхом взаємного розвитку. Така система визначається як перетин множин законів методологічних парадигм, що формується в ході емпіричного осмислення останніх, шляхом використання когнитивного підходу в проектуванні методологічного знання на площину онтологічного.	Визначення «нормативного поясу» прикладного дослідження	Формування наукових концепцій прикладного дослідження	Високий

З урахуванням наведеного вище пропонується під парадигмою прикладного економічного дослідження розуміти сукупність обраних для розв'язання певної наукової проблеми загальних законів, підходів, правил, які отримані в результаті формування методологічної в поєднанні з емпіричною форм знання та прийняті загальною науковою спільнотою за наукову основу, у межах якої формуються концептуальні підходи прикладного економічного дослідження.

Формування методологічної площини використання таких законів полягає, на нашу думку, у використанні плюралістичного підходу в поєднанні застосування окремих положень основних наукових парадигм у площині практичних досліджень, зокрема при розв'язанні проблеми ефективного управління інноваційною діяльністю підприємства.

Зазначимо, що автор дотримується розгляду проблеми підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю з позицій системного менеджменту, який визначає систему управління інноваційною діяльністю (СУІД) як підсистему загальної системи менеджменту, що є динамічною, інформаційно пов'язаною та залежною від зовнішнього та внутрішнього середовища. Останні, у свою чергу, формуються та обумовлюються розвитком загального інституціонального середовища діяльності суб'єкта господарювання. Від того доцільною, на думку автора, є побудова онтологічної парадигми дослідження як проекції перетину саме таких методологічних парадигм як системна, синергетична, інституціональна та інформаційна. Таким чином, онтологічна парадигма управління системою інноваційної діяльності в межах загальної системи менеджменту має формуватися на засадах плюралістичного підходу щодо використання глобальних методологічних парадигм через призматичне відтворення емпіричного рівня, за

атрактором формування проекції їх перетину на площину онтологічного знання.

ВИСНОВКИ

Виокремлення парадигмальних основ системної парадигми в економічних дослідженнях дає змогу дійти висновку, що певні її положення мають досить серйозні обмеження щодо використання підчас вирішення прикладних проблем ринкових відносин між господарюючими суб'єктами на всіх ієрархічних рівнях. Так, зокрема, не всі взаємовідношення між ринковими суб'єктами, як елементами певних систем чи окремими економічними системам, можуть бути описані в кількісних вимірниках. Окрім того, економічні системи, прагнучи до саморозвитку, не досягають та й не можуть досягти точки рівноваги, що унеможливає, навіть у середне терміновій перспективі, оптимізувати діяльність структурних елементів системи. Таким чином, оптимізаційні прогнозування економічних процесів мають сенс тільки у короткостроковій перспективі, а в іншому випадку мають припущення досить серйозних похибок в оцінюванні. Окрім того, обмеженість використання системної методології в економічних дослідженнях викликана досить високим ступенем ентропії зовнішнього середовища економічної системи будь якого рівня, коли зміна чинників впливу того чи іншого суб'єкту не тільки слабо прогнозована, але й не оцінена з точки зору додаткового ефекту. Останній може бути спровокований впливом одного фактора під дією іншого, або їх сумарним впливом. Отже, для збалансованого визначення парадигмальних основ дослідження проблем становлення та функціонування системи управління інноваційною діяльністю важливо враховувати положення системної, синергетичної, інституціональної та інформаційної парадигм у їх комплексному поєднанні. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Базилевич В. Д.** Метафізика економіки: монографія / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн. – К. : Знання, 2007. – 720 с.

2. **Гайдай Т. В.** Методологічне значення теорії наукових парадигм для дослідження розвитку економічної науки / Т. В. Гайдай // Вісн. Київ. ун-ту, Економіка. – 2005. Вип. 75-76. – С. 62 – 65.

3. **Клейнер Г. Б.** Системная парадигма и системный менеджмент / Г. Б. Клейнер // Российский журнал менеджмента. – 2008. – Том 6, № 3. – С. 27 – 50.

4. **Клейнер Г. Б.** Системная парадигма и экономическая политика / Г. Б. Клейнер // Общественные науки и современность. – 2007. – № 2. – С. 141 – 149.

5. **Кун Т.** Структура научных революций / Т. Кун. – М. : Прогресс, 1975. – 288 с.

6. **Лакатос И.** Фальсификация и методология научных исследовательских программ / И. Лакатос. – М. : Медиум, 1995.

7. **Ляшенко Л.** Синергетика і освіта XXI ст. / Л. Ляшенко, А. Євтодюк // Освіта і управління. – 2002. – Т. 5. № 3. – С. 127 – 135.

8. **Пономаренко В. С.** Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні : монографія / В. С. Пономаренко. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2011.

9. **Степин В. С.** Теоретическое знание: структура, история, эволюция / В. С. Степин. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 743 с.

10. **Ткач А. А.** Інституціональна парадигма теорії ринкової інфраструктури / А. А. Ткач // Економіка розвитку. – 2005. – № 1.

11. **Чухно А. А.** Твори у 3 т. Т. 3: Становлення еволюційної парадигми економічної теорії / А. А. Чухно. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2007.

12. **Хабермас Ю.** Моральное сознание и коммуникативное действие / Ю. Хабермас. – СПб. : Наука, 2001. – 379 с.

13. **Яковец Ю. В.** Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю. В. Яковец. – М. : Экономика, 2001. – 346 с.

УДК 334.012.64

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

ДЕРЕЧІНСЬКИЙ Ю. Н., ГАЙДАЙ І. Ю., МОРОЗ О. В.

УДК 334.012.64

Деречинський Ю. Н., Гайдай І. Ю., Мороз О. В. Аналіз тенденцій розвитку малого підприємництва в Донецькій області

У статті проаналізовано тенденції розвитку малого підприємництва в Донецькій області за 2006 – 2010 рр. Виділено пріоритетні види економічної діяльності малих підприємств з метою їх подальшого розвитку. Запропоновано заходи для покращення показників діяльності малого підприємництва в Донецькій області.

Ключові слова: мале підприємництво, Донецька область, види економічної діяльності, показники розвитку.

Табл.: 2. **Бібл.:** 10.

Деречинський Юлії Наумович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій, Автомобільно-дорожній інститут ДВНЗ «ДонНТУ» (вул. Кірова, 51, Горлівка, Донецька обл., 84646, Україна)

E-mail: mr.derechinskiy@mail.ru

Гайдай Ірина Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту організацій, Автомобільно-дорожній інститут ДВНЗ «ДонНТУ» (вул. Кірова, 51, Горлівка, Донецька обл., 84646, Україна)

E-mail: gaidaiirina@mail.ru

Мороз Ольга Валеріївна – магістрант, кафедра менеджменту організацій, Автомобільно-дорожній інститут ДВНЗ «ДонНТУ» (вул. Кірова, 51, Горлівка, Донецька обл., 84646, Україна)

E-mail: morozolya07@mail.ru

УДК 334.012.64

Деречинский Ю. Н., Гайдай И. Ю., Мороз О. В. Анализ тенденций развития малого предпринимательства в Донецкой области

В статье проанализированы тенденции развития малого предпринимательства в Донецкой области за 2006 – 2010 гг. Выделены приоритетные виды экономической деятельности малых предприятий с целью их дальнейшего развития. Предложены мероприятия для улучшения показателей деятельности малого предпринимательства в Донецкой области.

Ключевые слова: малое предпринимательство, Донецкая область, виды экономической деятельности, показатели развития.

Табл.: 2. **Библ.:** 10.

Деречинский Юлий Наумович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента организаций, Автомобильно-дорожний институт ГВУЗ «ДонНТУ» (ул. Кирова, 51, Горловка, Донецкая обл., 84646, Украина)

E-mail: mr.derechinskiy@mail.ru

Гайдай Ирина Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента организаций, Автомобильно-дорожний институт ГВУЗ «ДонНТУ» (ул. Кирова, 51, Горловка, Донецкая обл., 84646, Украина)

E-mail: gaidaiirina@mail.ru

Мороз Ольга Валериевна – магистрант, кафедра менеджмента организаций, Автомобильно-дорожний институт ГВУЗ «ДонНТУ» (ул. Кирова, 51, Горловка, Донецкая обл., 84646, Украина)

E-mail: morozolya07@mail.ru

UDC 334.012.64

Derechinskiy Y. N., Gaidai I. Y., Moroz O. V. Trend Analysis of Small Business in the Donetsk Region

The article analyzes the trends of development of small business in the Donetsk region in 2006 – 2010. Identified priority economic activities of small enterprises in order to develop them further. Proposed the measures to improve the performance of small businesses in the Donetsk region.

Key words: small business, Donetsk region, economic activities, development indicators.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 10.

Derechinskiy Yuliy N. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management of Organizations, Automobile Highway Engineering Institute of the Donetsk National Technical University (vul. Kirova, 51, Gorlivka, Donetska obl., 84646, Ukraine)

E-mail: mr.derechinskiy@mail.ru

Gaidai Irina Yu. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management of Organizations, Automobile Highway Engineering Institute of the Donetsk National Technical University (vul. Kirova, 51, Gorlivka, Donetska obl., 84646, Ukraine)

E-mail: gaidaiirina@mail.ru

Moroz Olga V. – Graduate Student, Department of Management of Organizations, Automobile Highway Engineering Institute of the Donetsk National Technical University (vul. Kirova, 51, Gorlivka, Donetska obl., 84646, Ukraine)

E-mail: morozolya07@mail.ru